

PAPÍRSZELETEK

NÉMETH ISTVÁN

Nem mi hagytuk el Magyarországot, az anyaország hagyott el bennünket – halljuk egyre gyakrabban komoly emberek szájából, a trianoni tragédiára gondolva. Mintha az akkori Magyarország vezetői tálcán vitték volna, önként följánlva a „béketárgyalásokon” a cseheknek, a románoknak, a szerbeknek, az osztrákoknak azokat az országrészeket, amelyekre a felsoroltak benyújtották igényeiket. Mintha az akkori magyar kormány örömmel mondott volna le a szomszédok által követelt területekről. Mintha a tárgyalások magyar delegációja boldogan fordított volna hátat a magyar nemzet jó egyharmadának, csakhogy hagyják már őket békén ezzel a Trianonnal. És miután annyi győzködéssel sikerült a szomszédainkra rátukmálni a volt ország területének kétharmadát, örömmel Budapesten és a maradék ország minden templomában megszólaltak a harangok, hálát adva a jó istennek s a győzteseknek, hogy elfogadták följánlásunkat. Végre megszabadultunk a kisebbségeinktől, amelyek Szent István óta áskálódtak ellenünk, bomlasztották az ország egységét és veszélyeztették területi integritását. Igaz, nagy árat fizettünk ezért Trianonban, mégis megérte, mert az ami az országból megmaradt, elindulhatott a békés fejlődés útján. Nyugodtan alhattunk, mert azoktól a szomszédainktól, akiket megajándékoztunk, ígéretet kaptunk, hogy a hozzájuk csatolt magyaroknak minden jogot megadnak, amit Párizs mellett a szerződésben megfogadtak . . . De ne gúnyolódjunk a saját számlánkra, tudjuk, hogy a dolgok nem így történtek az általunk százszor megátkozott Trianonban. Nem ajánlottunk föl

semmit, főképp nem tálcán s nem örömmel. És nem az anyaország fordított hátat elcsatolt nemzettestvéreinek. Még akkor sem, ha egyszer egy nagy költőnk, talán keserűségében, ezt így fogalmazta meg. Hogy ma, talán keserűségünkben, tehetetlenségünkben, reá hivatkozzunk. És szajkózzuk azt, ami ellentmond a tényeknek. Hogy elborult elmével az anyaországra mutogassunk. Nem mi hagytunk el téged, te fordítottál nekünk hátat! Elfeledve, hogy kényelmes kisebbségi sorsunkban mily könnyedén fordítottunk hátat tegnapi önmagunknak. Igen, könnyedén, mert nem is mindig a körülmények kényszerítő hatására. Lettünk pápábbak a pápánál, hogy az egyházi méltóság neve helyett ne emlegessem azon nemzetek nevét, amelyekbe integrálódni iparkodtunk. S most, midőn ébredezni kezd maradék lelkiismeretünk, vétkeinket egykori mivoltunk feladásában a nyomorgatott s már-már megnyomorított anyaországra próbáljuk háritani, eltépdese ezáltal azokat az utolsó szálakat is, amelyek mindezek és mindenek után még összekötnének bennünket. Mert a valóság végül is az, hogy nem mi fordítottunk egymásnak hátat, nem mi mondtunk le egymásról, a történelem volt hozzánk túl mostoha és kíméletlen, amelybe beleszülettünk. Bőrünkre égett a *Himnusz*-béli balsors.

*

Már be se merem kapcsolni a rádiót vagy tévét, egyre több riasztó, megdöbbentő, szomorú hírt közvetítenek, jóformán már ebből áll a híradók műsora. Tegnap például megtudhattuk, kicsoda Románia leggazdagabb embere, annak a Romániának, amelyik lakosságának egyharmada éhezik, bár tudunk olyan országról is, ahol az ország kétharmada éhezik, és akkor bejelenti a rádió, hogy az Egyesült Államok jövő évi költségvetéséből csupán a hadsereg, a hadiipar négy százmilliárd dollárt különít el. Ha ezt az összeget elosztanánk a föld lakosságával, hatvanhat dollár jutna minden főre, ami szintén nem kevés, ha figyelembe vesszük, hogy vannak országok, ahol a dolgozók havi jövedelme mélyen a hatvanhat dollár alatt marad. A leggazdagabb tizenvalahány román állampolgár ugyan még nem milliárdos, de közülük a legisleggazdagabb máris túlszárnyalta magyarországi kollégáját, jelenleg nyolcszázmilliónál tart, de minden esélye megvan arra, hogy behozza a világ egyik leggazdagabb magyarját, aki nem a rendszerváltás előnyeiből gazdagodott meg, mint a kelet-közép-európai és balkáni maffiózók,

ennek ellenére a milliomosok, a milliárdosok kasztjába tartoznak, s néminemű közük van a balgák, a szerencsétlenek, a földönfutók elszegényedéséhez, akiknek a táborra rohamosan nő, aláásva a világ békéjét és biztonságát. Ami már így is eléggé alá van ásva. Nincs olyan nap, talán a napnak egy órája se, hogy le ne puffantanának valahol egy merénylőt, egy katonát, egy védtelen kisgyereket. Ezenkívül pusztít az éhhalál, a fagyhalál, a tűzhalál, szedik áldozataikat a természeti katasztrófák. És nemcsak a Föld lakói, élővilága pusztul, maga a földgolyó is egyre nehezebben viseli el a reá nehezedő nyomást, a Napról fúvó szeleket, a szemetet, a kérge alá fecskendezett mérgeket, miközben a világ leghatalmasabb országa évről évre emeli a hadikiadásokat, úgyszintén a többi ország, a legszegényebbek is, megvonva a betevő falatot nyolcszázmillió éhezőtől, ahányat pillanatnyilag számon tart a statisztika. A leggazdagabb román is a nyolcszázmilliónál tart, dollárban. Amikor még Ceausescu mellett tüsténkedett, nem volt ekkora vagyona, a főnöke elvesztése után gazdagodott meg. Csak tudnám, hogy csinálják ezt ezek a gazemberek! Miközben ezen töprengek, megjelennek lelki szemeim előtt az amerikai adófizető polgárok, akikből az állam csupán hadicélokra jövőre négyszázmilliárd dollárt fog kisajtolni. Istenem, ha ezt az iszonyú összeget a Föld arculatának a csinosítására fordíthatnánk! . . .

*

A legnagyobb baj az, hogy meghalt. Ez okozta a legnagyobb bánatot azoknak, akik szerették őt. Márpedig sokan szerethették. Mindenekelőtt a barátai, az olvasói. Halálának hírére még nem született annyi jegyzet, visszaemlékező írás, búcsúztató, mint az övére. Közöttük igen szép és megrendítő is. Úgy látszik, temetni csakugyan tudunk. Bennem a megrendülést felborzolja a harag és az elkeseredés. Mert Kópé, akit a halála órájában az egekig emelnek – pedig őt már nem kell, ő már úgyszint ott van –, míg a földön járt, a műtrágyagyárban, a bábszínházban, a szőnyeggyárban, a Népkörben, a villanytelepen, a verušiči mezőgazdasági birtokon eltöltött tizenhárom, aztán még vagy huszonkilenc évet a *7 Napnál* és a *Magyar Szónál*, hogy megérjen, rászolgáljon arra az egyetlen díjra, amit életében megkapott: a nyugdíjra. Mert tudtommal azon kevés délvidéki magyar író közé tartozott, akinek a markát egyetlen irodalmi díj sem ütötte. Legalábbis se Híd-, se Szenteleky Kornél-, se Szirmai Károly-, se Herceg János-, még Bazsalikom-díj sem. Ő ugyan

osztott díjakat, nekem is, neki azonban senki se osztott. Még csak osztott díjat se kapott, miként Bori Imre, Tolnai Ottó, jómagam vagy legutóbb Vasagyi Mária. Pedig írogatott már a verušíci mezőgazdasági birtokon is s azután élete végéig, halála órájáig, akinek a műveiből „egy író Bajazzo kacaja is kihallható”. Kihallható halála után is, mert ugye, a művek megmaradnak, legalábbis egy ideig, aztán lassan elpárolog a haragunk, feloldódik a keserűségünk. Vagy ő mindezen csak mulatott magában? Kifogyhatatlan humora lehetett. Ettől azért néha még lehetett rosszkedvű, dühös és elkeseredett, mint most és mindörökké jómagam.

*

Egy peremvidéki (Újvidéken élő) magyar író tanulmányában, illetve egyik regényéből vett idézetében elmondja, hogy budapesti tartózkodása alatt a telefonja csak magyarul szólal meg: „... a meglepetéstől zavarba jövök, kivárok, tétovázok néhány másodpercet, otthon éppen ennyi idő áll rendelkezésemre, hogy eldöntsem, a halló után melyik nyelven mutatkozzak be”. Bizonyára álomból riasztotta a telefon, sőt még föl se ébredt teljesen s ebben a kábulatban azt hitte, otthon van, Újvidéken, nem pedig Pesten. Magával hozta a peremvidéken magába rögződött „szokását”, miszerint ha fölhívják telefonon, zavarba jön. Hogy a halló után tesséket vagy izvolitet mondjon-e. Mert, ugye, a peremvidéki, a balkáni telefonfelhívó a „halló” után nem mutatkozik be, ezt a fölhívottól várja el, aki peremvidéki zavarában nem tudja, hogyan szólaljon meg. Nem szeretnék egy ilyen ember bőrében lenni, pedig jómagam is peremvidéki vagyok, amire még akkor se voltam büszke, amikor a szegény anyaországi barátaim oly büszkén és akkora irigységgel tekintettek rám, felsőbbrendű jugómagyarrá. Ha engem Újvidéken valaki felhív telefonon s azonnal nem ismerek rá a hangjáról, általában az a szokásom, hogy megvárom, míg bemutatkozik s azután következhet az én tessékem vagy izvolitem. Tehát egy másodpercre se jövök zavarba. Én akkor jövök zavarba, amikor olyasmit olvasok, ami a fenti idézetben áll. És el is szomorodom miatta. Mért kell nekünk, peremvidékieknek, akár egy másodpercre is zavarba jönnünk, ha valaki felhív bennünket, ránk csörget? Táncsak nem követtünk el valami stiklit – nem mások ellen, önmagunk ellen! – amire rájött a telefonáló? Kérdem én, mezei marxista nézeteimre alapozva.

*

Mi a szülőföld? Van-e mindenkinek szülőföldje? És akinek van, annak mit jelent? Tamási Áron talán a legszebb könyvében így vall erről, amidőn hazlátogat: „Valósággal nyugibe ver valami különös érzés, amelyhez hasonlót soha semmi nem ébresztett bennem, csak a föld, hol ringott a bölcsőm.” Ezt a „különös érzést” így magyarázza: „Nem öröm és nem fájdalom ez . . ., nem szárnyalás és nem is megenyhülés.” Még egy akkora költőnek is, amekkora ő volt, nehéz megfogalmaznia, szavakat találni rá. A szülőföld „Kehely talán, miben a földi élet levének kivonata van: az a titokzatos, egyetlen ital, melyben a kerek földnek minden fűszere egybefőzetett”. S immár nekilendülve így folytatja: „Ízében mind ott találod az édes és keserű fűszereket, a mérgezőket és gyógyítókat, nemkülönben a kábító és józanító fűszereket. Isten s majd szülő nem kérdezte tőlünk, hogy innánk-e belőle, hanem megittak, mint tehetetlen áldozatokat.”

Ha megengedhetem magamnak, Tamási után így folytatom szabadon egy költőbarátom szavával: a szülőfölddel minden ember kapott egy „alapít”. Lehet ez a Tisza vízének az íze, vagy az édes almáé, de lehet valamely keserű gyümölcsé is. „Fontos – állítja a költő –, hogy létezik egy fix pont, melyhez minden mérhető.”

Ez a fix pont a szülőföld, már akinek van s nem rugaszkodott el tőle.

Úgy látszik, jómagam a huszonegyedik században is még mindig azon védett fajok közé tartozom, aki nem tudott elrugaszkodni tőle. Hordom ezt az örökös, láthatatlan bilincset, „mely egymagában is elegendő volna arra, hogy az ember szabad soha ne lehessen”.

Nincs erőm összetörni azt a helyet, amiben e földi élet levének a kivonata van. Valami, amihez minden mérhető. Az a bizonyos alapíz.